

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง ประเพณีวัฒนธรรมจีน ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอนที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง ประเพณีวัฒนธรรมจีน ในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง ประเพณีวัฒนธรรมจีน ในจังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา โดยมีการกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และครูผู้สอนในโรงเรียนเทศบาลวัดสุทธวราราม จังหวัดนครสวรรค์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา
2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 30 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ครูผู้สอนจำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 คน

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิจัยและพัฒนาสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง ประเพณีวัฒนธรรมจีน ในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ฯ ในด้านคุณภาพของสื่อโดยรวมอยู่ในระดับคุณภาพดี ซึ่งมีผลการเสนอแนะดังต่อไปนี้

1.1 ผู้วิจัยมีการจัดเนื้อหาได้ดีและมีขอบเขตเนื้อหาที่หลากหลาย ถูกต้อง ไม่ยากเกินไป และการใช้ภาษาอ่านได้เข้าใจ เหมาะสมสำหรับศึกษาค้นคว้า

1.2 ในการสืบค้น สามารถค้นหาได้ง่ายจากหน้าหลัก และมีการเชื่อมโยงลิงค์ (link) ไปยังทุกส่วนที่สำคัญได้อย่างชัดเจน

1.3 เนื้อหาสาระ เหมาะสมเป็นแหล่งข้อมูล เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้ ในเรื่องราวเกี่ยวกับ ประเพณีวัฒนธรรมจีน ในจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้บรรจุเนื้อหาข้อมูล ได้อย่างหลากหลาย สามารถนำไปเป็นแหล่งอ้างอิง ประกอบการเรียนการสอนและประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับต่อไป

1.4 ในการออกแบบด้านเทคโนโลยีการศึกษา ผู้วิจัยได้นำโปรแกรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสื่อซึ่งมีหน้าหลัก หน้าย่อย ขนาดตัวอักษร รูปภาพนิ่ง การใช้สีพื้นและสีตัวอักษร สวยงามเหมาะสม และโครงสร้างไม่ซับซ้อน ง่ายในการสืบค้นข้อมูล ในด้านเทคนิค สื่อสามารถแสดงผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว

2. ความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยรวมมีความเห็นด้วยมาก ซึ่งมีผลการเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ครูผู้สอน ชื่นชมที่มีแหล่งข้อมูลในการนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน สามารถนำไปเป็นสื่อบูรณาการประกอบการเรียนการสอนแต่ละกลุ่มสาระ

2.2 ครูผู้สอนต้องการนำสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ไปประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับต่อไป

3. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยรวมมีความเห็นด้วยมาก ซึ่งมีผลการเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1 สารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยให้นักเรียนมีแหล่งศึกษา ค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติมที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 ทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และต้องการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ ของจังหวัดนครสวรรค์ให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ในด้านคุณภาพของสื่อโดยรวมอยู่ในระดับคุณภาพดี เป็นผลมาจากการออกแบบเนื้อหา การออกแบบและกราฟิก และด้านประโยชน์และการใช้งาน ผู้วิจัยได้นำวิธีระบบ PADDIES MODEL เข้ามาใช้ในการ

พัฒนา ในลำดับขั้นของการพัฒนา เริ่มจากการที่ผู้วิจัยได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า ประเพณีและวัฒนธรรมจีนเป็นแหล่งเรียนรู้ในจังหวัดนครสวรรค์ มีการพัฒนาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ แต่ยังมีข้อจำกัดคือไม่สอดคล้องตามหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 9 ประกอบกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมซึ่งท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต) ได้เสนอแนวคิดของการพัฒนาในยุคปัจจุบันควรเริ่มที่จะพัฒนาวัฒนธรรมทางปัญญาเป็นสำคัญ เพราะจะช่วยให้มีความเข้าใจความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และมีปัญญาจัดการแบบแผนของชีวิตให้เกิดประโยชน์ (สมศีล ฌานวงศ์, 2543, หน้า 254-265) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จึงทรงพระราชปรารภว่า การเรียนรู้ในเรื่องราววิชาการสาขาต่างๆ โดยกว้างขวางเป็นเหตุให้เกิดความรู้ ความคิด และความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต ช่วยให้ผู้บุคคลสามารถสร้างประโยชน์สุข สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง ทั้งแก่สังคม และบ้านเมืองอันเป็นที่พึ่งอาศัยได้ ทุกคนจึงควรมีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ได้ตามความประสงค์ และตามกำลังความสามารถโดยทั่วกัน ทรงพระราชดำรัสว่าหนังสือประเภทสารานุกรมนั้นบรรจจุสรวิชาการอันเป็นสาระไว้ครบทุกแขนง เมื่อมีความต้องการหรือพอใจจะเรียนรู้เรื่องใดก็สามารถค้นหาอ่านทราบโดยสะดวก นับว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์เกื้อกูลการศึกษาเพิ่มพูนปัญญาด้วยตนเองของประชาชนอย่างสำคัญ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2537, หน้า 68) ผู้วิจัยจึงนำเหตุปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวมาผ่านวิธีการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อพิจารณาในการแก้ปัญหาที่มีผลสอดคล้องกับการรายงานผลงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อคอมพิวเตอร์ (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2545, หน้า 216-227) รวมถึงการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตามการนิยามของวิเศษศักดิ์ โคตรอาษา (2542, หน้า 53-54) ว่ามีลักษณะของการนำสื่อหลายๆ อย่างมาใช้ร่วมกันเพื่อเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด จึงนำผลการศึกษาวิเคราะห์มาออกแบบพัฒนาระบบการสร้างสื่อตามที่ Rita Ritchy in seels (1986, p. 4 อ้างอิงใน วารินทร์ รัชมีพรหม, 2541, หน้า 1) ให้ความหมายว่าเป็นศาสตร์การสร้างรายละเอียดการพัฒนา การประเมิน และการบำรุงรักษาสภาพการณ์ที่อำนวยความสะดวกสบายต่อการเรียนรู้ ในความรู้ที่เป็นหน่วยใหญ่และหน่วยย่อย ทำให้การออกแบบและพัฒนาสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ มีส่วนของหน้าหลัก หน้าดัชนี และหน้าของเนื้อหาที่มีส่วนต่อประสานถึงกันได้ดี ไม่มีทางตัน การจัดเนื้อหาที่น่าเสนอเป็นไปตามทฤษฎีของเมอร์ริลโรเกิลท์และ

สเดน (วารินทร์ รัศมีพรหม, 2542, หน้า 132-138) เน้นจัดระเบียบเนื้อหา เลือกเนื้อหา จัดลำดับ
 สังเคราะห์ และบททวนเนื้อหาให้สัมพันธ์กับแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการจูงใจ ดังที่เห็นจากการ
 ออกแบบเนื้อหาถูกนำมาจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์เป็นหัวเรื่องย่อย และการจัดรูปแบบให้มีการใช้
 อย่างอิสระ ให้ผู้ใช้เป็นผู้ควบคุมการใช้งานด้วยตนเอง เนื้อหาใหม่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์
 เดิมที่ผู้ใช้มี ทำให้เข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกับความหมายการเรียนรู้ของวารินทร์ รัศมีพรหม (2541)
 ว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีผลจากประสบการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
 โครงสร้างของสารานุกรมมีลักษณะโครงสร้างแบบลำดับขั้นตามที่ Lynch and Horton (1999) ได้
 เสนอแนะว่า โครงสร้างแบบลำดับขั้นเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับเนื้อหาที่สลับซับซ้อน จะทำ
 ให้เข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น (ถนอมพร เลาหจรัสแสง, 2545, หน้า 125-173) การ
 ออกแบบและกราฟิก การใช้สี ภาพ ตัวอักษรมีความเหมาะสมดี การออกแบบหน้าจอมีการจัดวาง
 โดยแบ่งส่วนต่างๆ อย่างชัดเจน และเรียงลำดับความสำคัญของการวางจากบนลงล่าง ชื่อเรื่องอยู่
 ส่วนบน เนื้อหาอยู่ส่วนกลาง และปุ่มควบคุมอยู่ส่วนล่างของหน้าจอ การใช้หลักของการตัดกันของ
 สี ทำให้การอ่านข้อความและรับรู้ชัดเจน ขนาดของตัวอักษร มีความเหมาะสมอ่านง่าย ตรงกับ
 ผลการวิจัยของคุณธัม วศินเกษม (2520) การจัดวางข้อความใช้ข้อความสั้นๆ วางในตำแหน่งซ้าย
 ของหน้าจอ ใช้การแยกส่วนของแต่ละหัวเรื่องโดยการเว้นช่องว่างระหว่างบรรทัด ทำให้ผู้ใช้อ่าน
 ข้อความได้สะดวก ทำความเข้าใจได้ง่าย และเปลี่ยนสีตัวอักษรของหัวข้อย่อยเป็นสีส้มเพื่อเน้น
 ความสำคัญของหัวข้อนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของผ่องใส ศรีสำราญ (2521) ภาพประกอบ
 ดัดแปลงจากภาพธรรมชาติใช้สีธรรมชาติเพื่อนำเสนอรูปร่าง ลักษณะของปลาให้เกิดความชัดเจน
 ซึ่งเป็นไปตามข้อสรุปของ Francis M. Dwyer (n.d. อ้างอิงใน ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533, หน้า 80-87)
 เกี่ยวกับสื่อภาพธรรมชาติควรจะมีความเป็นธรรมชาติในระดับปานกลาง โดยผ่านการดัดแปลงนำ
 รายละเอียดที่ไม่จำเป็นของภาพออก จึงจะทำให้ภาพได้รับความสนใจมากขึ้น การออกแบบจูงใจ
 ให้ผู้ใช้สนใจสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์มีจุดเน้นที่การสร้างพื้นที่ว่าง การย่อเนื้อหาเป็นส่วนๆ
 และการจัดวางส่วนต่างๆ อย่างเป็นระเบียบ คงที่ การใช้งานง่าย สบายตา และสื่อถึงผู้ใช้ให้รับรู้ได้
 ดี สอดคล้องกับการเสนอแนวทางการออกแบบของ ถนอมพร เลาหจรัสแสง (2545, หน้า 125-173)
 ในการเสนอเทคนิคการออกแบบทางทัศนศิลป์ที่จูงใจผู้ใช้ การนำเสนอของสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์
 มีความหลากหลาย เกิดผลในแนวทางเดียวกับงานวิจัยของ เจษฎาภรณ์ คำมี (2547) สอดคล้อง
 กับผลการวิจัยของวีระชาติ กุลสิทธิ์ (2543) และวิไลพร สิริมังกรรัตน์ (2546) ที่นำโปรแกรมมาใช้
 ในการจัดการฐานข้อมูลต่างๆ ผลจากการใช้ทำให้เกิดความสะดวกในการค้นหา ตรงตามคำนิยาม
 ฐานข้อมูลที่ทักษิณา สนวนานนท์ (2536, หน้า 137) ได้ให้ไว้ว่าเพิ่มข้อมูลต่างๆ กันเมื่อนำมาจัดให้มี

ความสัมพันธ์กัน เพื่อให้โปรแกรมที่เขียนขึ้นสามารถเรียกใช้ข้อมูลแต่ละแฟ้มที่แตกต่างกันนั้นได้สะดวก ช่วยให้การประมวลผลข้อมูลมีประสิทธิภาพ รวดเร็วลดการซ้ำซ้อนของข้อมูล ดังนั้นแหล่งข้อมูลที่สืบค้นจากสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์จึงนำไปใช้อ้างอิงได้ เหมาะสมเพื่อนำไปเผยแพร่เนื่องจากหน้าที่ของระบบจัดการฐานข้อมูลช่วยควบคุมความสมบูรณ์ของข้อมูล (วิเศษศักดิ์ โคตรอาษา, 2542, หน้า 127-145) จากผลการออกแบบและพัฒนาการสร้างสรรค์สารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ จึงทำให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณลักษณะต่างๆ ทั้งการออกแบบเนื้อหา การออกแบบและกราฟิก ประโยชน์และการใช้สรุปรวมมีคุณภาพในระดับดีเหมาะสมต่อการนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยรวมมีความเห็นด้วยมาก เป็นผลมาจากคุณลักษณะของสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ มีความเป็นสื่อมัลติมีเดียตามลักษณะที่นาตยา ปิลันธนาพันธ์ (2545, หน้า 152) ได้กล่าวว่าเป็นสื่อที่แสดงผลออกมาหลายรูปแบบตามที่ได้สร้างโปรแกรมไว้ เพื่อทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ นอกจากนี้ครูผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับและสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้กับตนเองเป็นไปตามหลักของการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533, หน้า 80-87) โดยเน้นการสร้างสรรค์ พัฒนาเทคนิคให้เกิดการรับรู้เป็นลำดับแรก ด้วยการจัดโครงสร้างเนื้อหาที่เข้าใจง่าย เนื้อหาจัดแบ่งแยกหมวดหมู่ เรียงลำดับจากแนวคิดกว้างๆ ให้รับรู้ แล้วจึงขยายไปสู่รายละเอียดในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาย่อยๆ โดยมีภาพประกอบเพิ่มประสิทธิภาพในการรับรู้ เมื่อเกิดการรับรู้ได้ดีแล้วกิจกรรมที่ออกแบบเปิดโอกาสเพื่อจูงใจให้ครูผู้สอนมีอิสระในการเลือกศึกษาตามความสนใจ และมีช่วงเวลาที่สามารถศึกษาซ้ำได้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ในลำดับสุดท้ายครูผู้สอนสามารถนำประสบการณ์ต่างๆ ที่ผ่านการรับรู้มาสร้างเป็นแนวคิดของตนเองได้

3. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยรวมมีความเห็นด้วยมาก และนักเรียนได้เสนอแนะว่าสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ เพิ่มเติมที่หลากหลายมากขึ้น จากผลดังกล่าวจึงสอดคล้องกับการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ประกอบกับแนวทางการออกแบบการสอนตามทฤษฎีของไรเกลธ และสแตน (Reigeluth and stein, 1983) และสัมพันธ์กับหลักปรัชญาการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธิปัญญา ตามหลักทฤษฎีการสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง (สุชิน เพ็ชรรักษ์, 2544, หน้า 6-13) เรียนรู้จากการสำรวจทดลองด้วยตนเอง แล้วนำความรู้มาเชื่อมโยงตามความคิด ประสบการณ์ของตนเกิดเป็นความรู้ใหม่ และทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ที่อซูเบล (สุรางค์ ไคว์สกุล, 2544, หน้า 216-219) ได้อธิบายการนำเทคนิค Advance Organizers มาใช้สร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและช่วยความจำ โดยอาศัยการจัดเรียงข้อมูลที่ศึกษาเป็นหมวดหมู่ ให้หลักการกว้างๆ ก่อนที่จะเรียนความรู้ใหม่ จากหลักการ

เหตุผลตามทฤษฎีการออกแบบ ทฤษฎีการสอน และแนวคิดตามหลักปรัชญาการเรียนรู้ในกลุ่ม พหุปัญญาดังกล่าว ที่ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ตามวิธี ระบบ จึงตอบสนองต่อรูปแบบกิจกรรมการสื่อความรู้โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการควบคุม การใช้สื่อสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยตนเอง จากการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของสังคมแห่งการเรียนรู้ตามลำดับขั้นการพัฒนาปัญญาที่พระธรรมปิฎก (สมศีล ฌานวังสะ, 2543, หน้า 254-265) อ้างอิงใน ขวัญเรือน ปริมกลม, ทิพย์วรรณ ศรชัย และทิพวิมล ชัยวงศ์เวชวัฒนา, 2550) ได้แสดงให้เห็น จากข้อมูลผ่านการประมวลผลให้เป็นสารสนเทศ นำมาจัดระบบเรียบเรียงเป็นความรู้ ผ่านการ รับรู้จากหลายช่องทางจนเกิดปัญญา จึงสรุปได้ว่านักเรียนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อ สารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์โดยรวมอยู่ในระดับดี เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น และต้องการส่งเสริมให้ สารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์เป็นแหล่งข้อมูลความรู้ เพื่อนำไปเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก มากขึ้น แสดงให้รับรู้ว่าคุณค่าความคิดเห็นที่เกิดขึ้นกับนักเรียนเป็นการพัฒนาการรับรู้สารานุกรม อิเล็กทรอนิกส์จากข้อมูลไปสู่ปัญญาได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องด้วยการทำสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์มีข้อจำกัดต่างๆ อยู่มากมาย ด้วยผู้วิจัยเองได้ พยายามทดลองทำในรูปแบบต่างๆ มาอย่างมากมายหลายด้าน เช่น การทำสารานุกรมใน วิกิพีเดียหรือสารานุกรมออนไลน์ในปัจจุบัน หากไม่ศึกษาก่อนการใส่เนื้อหา หรือบทความอาจจะ ทำให้เนื้อหาหรือบทความนั้นถูกลบออกจากสารานุกรมได้ ทั้งนี้สารานุกรมออนไลน์ มีข้อจำกัดอยู่ หลายด้าน ผู้ที่ทำการศึกษาและทำการพัฒนาควรมีการเตรียมตัวที่ดี ความละเอียดและระมัดระวัง ในการทำสารานุกรมออนไลน์หรือวิกิพีเดียให้ละเอียดก่อน

ข้อเสนอแนะด้านการนำสารานุกรมไปใช้

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องอื่นๆ ที่ใช้เป็น แหล่งข้อมูลความรู้ของท้องถิ่นอย่างหลากหลาย
2. ควรมีสื่อผสมผสานเข้ามาในสื่อสารานุกรมอีกหลายๆ ประเภท

